

K niektorým teoretickým aspektom medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach

Daniel Bednár*

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá analýzou medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach a jej rôznymi inštitútmi, subjektami a základnými zásadami a princípmi. Definuje vzťah medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom a vnútornou a vonkajšou zvrchovanosťou štátu. Poukazuje na rozdiel medzi medzinárodným trestným právom a zmedzinárodným trestným právom. Uvádza, že ciele sledované prostredníctvom medzinárodnej právnej pomoci v trestných veciach sú v podstate rovnaké ako ciele trestného práva vôbec.

Kľúčové slová: justičná spolupráca, trestné právo, trestné konanie, suverenita štátu, jurisdikcia, medzinárodné právo, trestný poriadok

Úvod

„Humani iuris condicio semper in infinitum decurrit et nihil est in ea, quod stare perpetuo possit – stav ľudského práva sa stále a nepretržite mení a nie je v ňom nič, čo by mohlo trvať večne.“
(C. 1, 17, 2,18)

Medzinárodnú justičnú spoluprácu v trestných veciach je možné teoreticky vytýčiť a definovať rôznymi spôsobmi. Niekedy sa striedavo pre označenie „medzinárodnej justičnej spolupráce“ používa slovné spojenie „právny styk s cudzinou“ hoci toto spojenie nie je celkom adekvátne, je užšie a zahŕňa práve len formu kontaktu medzi orgánmi, a nie aj vlastný výkon spolupráce. Na druhej strane však išlo a stále ide v praxi o ustálené slovné spojenie ako pre formu sprostredkovania, tak aj pre samotnú realizáciu. Tvrdenie, že je tento pojem zavádzajúci je príliš strohé, najmä ak sa postupuje podľa právneho predpisu, ktorého časť nesie toto označenie aj dnes (V. časť zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, ďalej len „tr. por.“). Pojem „právny styk cudzinou“ je determinovaný historickým vývojom a gramatickým výkladom tejto oblasti práva, ktorá má na území Slovenskej republiky a Českej republiky dlhú tradíciu, avšak v medzinárodnom meradle tento pojem oporu nemá a namiesto neho sa požíva pojem „medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach“ alebo „právna pomoc v trestných veciach“.¹

Podobne je to aj v prípade slovného spojenia „medzinárodnej právnej pomoci“, keďže môže ísť o akúkoľvek formu „právnej pomoci“ (napr. policajnej alebo správnej), a toto označenie teda podstatu justičnej spolupráce (ktorá je úplne špecifická) nevystihuje. V medzinárodných zmluvách sa najčastejšie objavuje slovné spojenie „právna pomoc“. Podstata nutnosti medzinárodnej justičnej spolupráce v trestnom konaní vyplýva z určitého konfliktu medzi vôľou, ktorú štát navonok vyjadruje v trestnoprávnej norme a reálnou schopnosťou štátu presadiť dôsledky naplnenia zákonných znakov skutkovej podstaty trestného činu fyzickou osobou. V. Másilko ju chápe ako inštitút, ktorý upravuje justičnú

* JUDr. Daniel Bednár, PhD., katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. E-mail: daniel.bednar@flaw.uniba.sk.

¹ KORDÍK, M. *Právny styk s cudzinou*. Bratislava: C. H. Beck, 2017, s. 4.

pomoc medzi justičnými orgánmi rozličných krajín, a týmto spôsobom aj medzi samotnými štátmi. Je dôležitým nástrojom vzájomného porozumenia.²

Toto vymedzenie pojmu je však veľmi obširné a všeobecné, aby bolo možné predmetnej problematike dostatočne porozumieť. Podrobnejšiu definíciu tohto pojmu poskytuje J. Fenyk, ktorý tvrdí, že „*medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach vyjadruje tiež vzájomné vzťahy komunikácie a spolupráce medzi tuzemskými štátnymi orgánmi a orgánmi iného štátu*“.³

V tejto súvislosti je potrebné načrtnúť aj to, medzi ktorými štátnymi orgánmi tieto vzťahy vznikajú. Ešte pred samotným skúmaním tohto pojmu je potrebné sa tiež zaoberať aj ostatným otázkami, ktoré s danou problematikou súvisia. Najskôr je to otázka prepojenia štátnej suverenity a trestného práva.

Ak hovoríme o suverenite je potrebné konštatovať, že sa vyvíjala v dvoch rovinách (vonkajšia a vnútorná suverenita). G. Sorensen vymedzuje rozhodujúce kritérium, ktoré je dôležité pri rozlíšení vnútornej a vonkajšej suverenity a to je jurisdikcia štátu a jeho orgánov. „*Jurisdikcia vytvára vnútroštátny a medzinárodný priestor. V podstate je vnútroštátne to, čo sa odohráva v rámci štátnej jurisdikcie, medzinárodné potom to, čo sa odohráva mimo nej*“.⁴ Obdobný názor má aj J. Fenyk, ktorý tvrdí, že „*vonkajšia suverenita je založená na schopnosti štátneho útvaru vykonávať právne úkony v oblasti medzinárodného práva a vnútorná suverenita vyjadruje, že štátu patrí výhradná najvyššia moc na štátnom území a vylúčenie ktorejkoľvek akcie cudzej štátnej moci bez jej súhlasu*“.⁵

Z nasledovného vyplýva, že v medzinárodnom práve verejnom štát pôsobí ako rovnoprávny subjekt medzinárodnoprávných vzťahov spolu s inými suverénnymi štátmi. Z inej perspektívy takisto vyjadruje, že je výlučnou záležitosťou každého štátu, ako si vnútorné záležitosti usporiada. Dôležitým vyjadrením suverenity štátu⁶ je aj samotné právo trestať páchateľov trestných činov, alebo tzv. trestná jurisdikcia.

1. Trestná jurisdikcia

J. Fenyk považuje jurisdikciu za „*moc stanoviť, alebo nachádzať právo, ktorú štát zveruje svojim orgánom za tým účelom, aby ju vykonávali v jeho mene a podľa zákona*“.⁷

Zo všeobecného hľadiska sú pre trestnú jurisdikciu charakteristické nasledovné princípy:

- princíp teritoriality;
- princíp pasívnej personality;
- princíp aktívnej personality;
- princíp ochrany;
- princíp univerzality;
- trestná jurisdikcia založená medzinárodnou zmluvou.⁸

² MÁŠILKO, V. *Mezinárodní vztahy, justiční a právní pomoc*. Praha: Příručka MSP ČSSR, 1980, s. 4.

³ FENYK, J. – KLOUČKOVÁ, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde – Právnícké a ekonomické nakladatelství Bohumily Hořinkové a Jana Tuláčka, 2005, s. 44.

⁴ SORENSEN, G. *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál, 2005, s. 29.

⁵ Ibidem, s. 14.

⁶ K jednotlivým prejavom suverenity štátu pozri: VRŠANSKÝ, P. – VALUCH, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné. Osobitná časť*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 45 an.

⁷ FENYK, J. – KLOUČKOVÁ, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*, s. 15.

⁸ Ibidem, s. 16–22. Porovnaj s ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vydanie. Bratislava: Heuréka, 2012, s. 25.

Spomínané princípy sa aplikujú aj v samotnej slovenskej (a historicky prirodzene aj českej) právnej praxi.

ad a) Aplikácia princípu teritoriality znamená, že trestné konanie sa bude využívať iba pre trestné činy spáchané na území, na ktorom štát realizuje štátnu moc, bez ohľadu na štátnu príslušnosť páchatela. Za štátne územie sa považuje aj exteritoriálne územie štátu z hľadiska príslušných ustanovení medzinárodného práva. Pri tomto princípe však existuje aj výnimka. Niektoré osoby sú vyňaté z teritoriálnej pôsobnosti trestnej jurisdikcie daného štátu, a to osoby, ktoré požívajú výsady a imunity diplomatického zástupcu (člena diplomatického zboru alebo člena *ad hoc* delegácie pozostávajúcej z predstaviteľov vysielajúceho štátu) podľa medzinárodného práva. Ani tento princíp však už v súčasnosti nemá absolútnu platnosť. Článok 27 Štatútu Medzinárodného trestného súdu (ďalej len „MTS“)⁹ hovorí o zákaze zohľadňovania verejnej funkcie a irelevantnosti imunít a osobitných procesných pravidiel pri výkone právomoci MTS. Z hľadiska osobných imunít je v Rímskom štatúte relevantný článok 27 ods. 2 – ako bolo naznačené, čl. 27 ods. 1 sa dotýka vecných imunít. Ustanovenie čl. 27 ods. 2 Štatútu MTS funguje ako *in abstracto* vykonané vzdanie sa imunity, ide o výnimku z obvyčajového medzinárodného práva týkajúceho sa osobných imunít – počas platnosti medzinárodnej zmluvy sa obvyčajové pravidlo, garantujúce úradujúcim štátnym predstaviteľom nestíhatelnosť, neuplatňuje.¹⁰ V súlade s čl. 34 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (medzinárodné zmluvy a tretie štáty) však platí, že sa článok 27 Štatútu MTS uplatňuje len vo vzťahu k zmluvným stranám, prípadne štátom, ktoré uznali právomoc MTS podľa čl. 12 ods. 3 Štatútu.¹¹ Uvedený výklad bol potvrdený aj v rozhodovacej praxi MTS.¹² Voči tretiemu štátu tak Rímsky štatút zostáva neaplikovateľný a nemôže byť použitý ako zdroj odstránenia osobných imunít požívaných štátnymi predstaviteľmi. Druhým prameňom potenciálne vedúcim k nepoužiteľnosti osobných imunít pred MTS je obvyčajové medzinárodné právo. Je možné formulovať nasledujúce tvrdenie: Štát sa nemôže dovoliavať nestíhatelnosti úradujúceho prezidenta za predpokladu, že obvyčajové medzinárodné právo potvrdzuje výnimku z osobných imunít v prípade stíhania zločinov podľa medzinárodného práva pred medzinárodnými súdmi. Táto téza sa objavuje v rozhodnutiach MTS (z r. 2011) a je propagovaná tiež časťou doktríny.¹³ Už tradičným

⁹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 333/2002 Z. z. Rímsky štatút medzinárodného trestného súdu: Článok 27 Štatútu MTS (Irelevantnosť úradného postavenia)

1. Tento štatút sa rovnako vzťahuje na všetky osoby bez rozdielu na základe úradného postavenia. Najmä úradné postavenie hlavy štátu alebo predsedu vlády, člena vlády alebo parlamentu, voleného zástupcu alebo vládneho predstaviteľa v žiadnom prípade nezabavuje osobu trestnoprávnej zodpovednosti podľa tohto štatútu ani netvorí ako taký, vo svojej podstate alebo zo svojej podstaty, dôvod na zníženie trestu.

2. Imunity alebo osobitné procesné pravidlá, ktoré sa môžu pripájať k úradnému postaveniu osoby podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva, nebránia Súdu vykonávať svoju jurisdikciu nad takouto osobou.

Článok 98 Štatútu MTS (Spolupráca v súvislosti so vzdaním sa imunity a súhlasom s odovzdaním)

1. Súd smie podať žiadosť o odovzdanie alebo o pomoc, v rámci ktorej by dožiadaný štát musel konať v rozpore so svojimi záväzkami podľa medzinárodného práva týkajúcimi sa imunity štátu alebo diplomatickej imunity osoby z tretieho štátu alebo majetku tretieho štátu, len pod podmienkou, že Súd predtým v rámci spolupráce dosiahne od tretieho štátu vzdanie sa imunity.

2. Súd smie podať žiadosť o odovzdanie, v rámci ktorej by dožiadaný štát musel konať v rozpore so svojimi záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodných zmlúv ustanovujúcich, že pre odovzdanie osoby Súdu je potrebný súhlas vysielajúceho štátu, len pod podmienkou, že Súd predtým v rámci spolupráce dosiahne od vysielajúceho štátu súhlas s jej odovzdaním.

¹⁰ GAETA, P. Immunities and Genocide. In: GAETA, P. (ed.). *The UN Genocide Convention*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 332.

¹¹ Z tohto dôvodu nemohla namietat Keňa imunitu úradujúceho prezidenta v prípade trestného stíhania Uhuru Kenyattu.

¹² *The Prosecutor v. Omar Al-Bashir*. ICC-02/05-01/09-195. Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al-Bashir's Arrest and Surrender to the Court, PTCH II, 9 April 2014, § 26.

¹³ *The Prosecutor v. Omar Al-Bashir*. ICC-02/05-01/09-139. Decision pursuant to Article 87 (7) of the Rome Statute on the failure

referenčným rámcom je *obiter dictum* Medzinárodného súdneho dvora (MSD) v spore *Demokratická republika Kongo proti Belgicku*, podľa ktorého „úradujúci alebo bývalý minister zahraničných vecí môže byť stíhaný pred niektorými medzinárodnými trestnými súdmi.“¹⁴ Ako príklad MSD uviedol *ad hoc* tribunály, t. j. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY) a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (ICTR) a MTS. Stanovisko MSD však nie je presvedčivé, pretože nerozlišuje odlišný právny základ *ad hoc* tribunálov (BR OSN podľa kapitoly VII Charty OSN) a MTS (medzinárodná zmluva). Skutočnosť, že ku stíhaniu dochádza pred medzinárodným súdom, nie je sama o sebe dostatočným argumentom pre odstránenie osobných imunit, hoci toto odôvodnenie bolo použité Špeciálnym súdom pre Sierra Leone v prípade Charlesa Taylora.¹⁵ Napokon sám MSD uviedol, že osobné imunity nie sú prekážkou pre stíhanie iba pred *niektorými* medzinárodnými trestnými súdmi, čím naznačil, že výnimka nie je všeobecným pravidlom, t. j. pravidlom obvyčajového medzinárodného práva. Potreba rozlišovania medzinárodných trestných súdov podľa povahy ich zakladacieho dokumentu je okrem iného zdôraznená aj v § 145 českého zákona č. 104/2013 Sb., *Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních*. Výnimka z osobných imunit v prípade stíhania zločínov podľa medzinárodného práva pred medzinárodnými súdmi je veľmi vzdialená ustálená praxi, vyžadovanej pre sformovanie pravidla obvyčajového medzinárodného práva. Na tomto mieste nie je nutné podávať výpočet štátnej praxe, postačí odkázať na jej rozbor v odbornej literatúre. Presvedčivou sa javí parafráza argumentu *ad absurdum* predkladaného W. Schabasom: ak osobné imunity nepredstavujú prekážku pre stíhanie osôb pred medzinárodnými súdmi, znamená to, že by tribunál vytvorený na základe medzinárodnej zmluvy medzi Českou republikou a Slovenskou republikou mohol uplatniť právomoc napr. voči úradujúcemu nemeckému prezidentovi?¹⁶ Odpoveď je pomerne jednoznačná. Ak zvrchované štáty nemôžu stíhať úradujúcich predstaviteľov cudzích štátov pred národnými súdmi, tak potom táto prekážka nezmizne jednoduchým postúpením trestnej právomoci na medzinárodnú úroveň z dôvodu *nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet*.¹⁷ Možno konštatovať, že obvyčajové medzinárodné právo *de lege lata* výnimku z osobných imunit v prípade stíhania zločínov podľa medzinárodného práva pred medzinárodnými trestnými súdmi neustanovuje a nemôže byť použité ako prameň odstraňujúci osobné imunity.

Samotným prejavom princípu teritoriality je znenie ustanovenia § 3 ods. 1 Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Trestný zákon, ďalej len „tr. z.“). Princíp teritoriality podľa A. Austa,¹⁸ obsahuje aj zásadu registrácie. Znamená to, že štát je oprávnený vykonávať právomoc na svojom území, tak aj mimo svojho územia, pokiaľ ide o loď alebo iné plavidlo, lietadlo alebo iný vzdušný prostriedok registrovaný v danom štáte. Túto právomoc môže uplatňovať ako na svojich občanov, tak na cudzích štátnych príslušníkov, alebo

by the Republic of Malawi to Comply with the Cooperation Request Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, PTCH I, 12 December 2011, § 43. Obdobné rozhodnutie sp. zn. ICC 02/05-01/09-140. Z náuky: GAETA, P. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. 2011, No. 2, s. 325.

¹⁴ Arrest Warrant of 11 April 2000 (*Democratic Republic of the Congo v. Belgium*), Judgment, I.C.J. Reports 2002, § 61. MSD síce spomína iba ministra zahraničných vecí, čo bolo dané okolnosťami prejednávaneho prípadu a citovaný záver je možné aplikovať na všetky štátne orgány požívajúce osobné imunity.

¹⁵ *The Prosecutor v. Charles Taylor*. SCSL-2001-01-1. Decision on Immunity from Jurisdiction. ACH, 31 May 2004. § 52.

¹⁶ SCHABAS, W. A. Obama, Medvedev and Hu Jintao may be Prosecuted by International Criminal Court, Pre-Trial Chamber Concludes. In: *PhD Studies in Human Rights* [online] [12-05-2016]. Dostupné zo: <<http://human-rightsdoctorate.blogspot.cz/2011/12/obama-medvedev-and-hu-jintao-may-be.html>>.

¹⁷ Nikto nemôže previesť na iného viac práv ako má sám.

¹⁸ Porovnaj s AUST, A. *Handbook of International Law*. Second edition. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 42–45.

osôb bez štátnej príslušnosti, pokiaľ sa nachádzajú na jeho území, registrovanom plavidle alebo vzdušnom dopravnom prostriedku.

ad b) Aplikácia princípu pasívnej personality znamená, že štát realizuje trestnú jurisdikciu aj nad páchatelmi trestných činov namierených proti jeho štátnym občanom, aj keď páchatel je cudzincom a trestný čin bol spáchaný mimo štátneho územia daného štátu. A. Aust tento princíp nazýva aj jurisdikciou obete (*victim jurisdiction*), čo priamo napovedá, kedy sa tento princíp uplatní. Bude to v prípade, že boli isté akty spáchané v zahraničí, cudzím štátnym príslušníkom, ale proti občanovi dotyčného štátu. Podľa platnej právnej úpravy je tento princíp vyjadrený v ustanovení § 5 tr. z.

ad c) Na základe princípu aktívnej personality trestná jurisdikcia štátu vplýva aj na trestné činy spáchané štátnymi občanmi tohto štátu mimo jeho štátneho územia. Tu sa aplikácia v Slovenskej republike vyjadruje v ustanovení § 4 tr. z. Predmetné zákonné ustanovenie rozširuje aplikáciu trestnej jurisdikcie Slovenskej republiky aj na cudzincov, ktorí majú na území SR trvalý pobyt, čo je výsledkom integrácie Slovenskej republiky do európskych integračných štruktúr. Princíp personality vyjadruje, že štát môže regulovať aktivity svojich občanov v zahraničí, či už rezidentov, alebo tých, ktorí sú iba na návšteve. V rôznej miere štáty využívajú zákonné úpravy, ktoré stanovujú, že ich občan, ktorý spáchal určité previnenie (*certain offence*) v zahraničí, bude stíhaný doma a v tomto prípade môže nastať vydanie občana. Pokiaľ to však nie je dovoľené zmluvou, zákony nemôžu byť vynucované v rámci iného štátu.

ad d) Na základe princípu ochrany sa stíhajú aj trestné činy zamerané proti záujmom štátu alebo jeho obyvateľom, bez ohľadu na to kde sa daný trestný čin spáchal a taktiež bez ohľadu na štátnu príslušnosť páchatela. V právnom poriadku Slovenskej republiky možno tento princíp identifikovať v znení ustanovenia § 5a tr. z. Tento princíp vyjadruje, že štát môže za určitých okolností zriadiť svoju jurisdikciu aj voči cudziemu štátnemu príslušníkovi, ktorý spácha v zahraničí previnenie (*offence*) škodlivé voči štátnej bezpečnosti (*State's security*), aj keď toto previnenie nie je trestné v druhom štáte.

ad e) V ustanovení § 6 tr. z. platného na území Slovenskej republiky nachádza svoje uplatnenie aj princíp univerzality. Pri využívaní tohto princípu podliehajú trestnej jurisdikcii štátu aj trestné činy, ktorých objektom sú záujmy medzinárodného spoločenstva, opäť bez ohľadu na to, kde a kým boli spáchané. Tento princíp vychádza z „konceptu“ univerzálnej jurisdikcie, čo znamená, že každý štát je oprávnený súdiť osoby obvinené zo zločinov podľa medzinárodného práva, bez ohľadu na to, kde bol zločin spáchaný a aké je občianstvo páchatela alebo obete. Univerzálna jurisdikcia tak vyjadruje spoločný záujem všetkých štátov na stíhaní a potrestaní určitých zločinov. Na rozdiel od ostatných základov jurisdikcie ako sú princípy teritoriality, personality, pasívnej personality a ochrany, si princíp univerzality, alebo univerzálna jurisdikcia nevyžaduje žiadnu spojitost medzi stíhajúcim štátom a osobou, ktorá spáchala zločin podľa medzinárodného práva. Dôležité pre uplatňovanie univerzálnej jurisdikcie je naopak povaha spáchaného zločinu. Čo to ale znamená a kedy je možné skutočne uvažovať nad legitímnym uplatnením univerzálnej jurisdikcie? Niektorí autori sa domnievajú, že pôjde o dva základne prípady: a) na základe odpornosti povahy a rozsahu konania, ako sú prípady ťažkého porušenia humanitárneho práva (*grave breaches*) a zločiny proti ľudskosti, alebo b) ako následok neadekvátnosti domáceho práva a vynucovania v prípade protiprávneho chovania spáchaného na územiach a priestoroch, ktoré nepodliehajú autorite žiadneho štátu, ako napríklad šíre more.

Ide o trestnoprávnu jurisdikciu, ktorej úlohou by mal byť boj proti beztrestnosti páchatelov najťažších zločinov podľa medzinárodného práva. Isté však je, že jednoznačná definícia tohto pojmu neexistuje ani v odbornej doktríne.^{19,20}

ad f) Pri tomto princípe ide o zvláštny prípad založenia trestnej jurisdikcie štátu. Tá sa bude realizovať, ak to upravuje medzinárodná zmluva platná pre dotknutý štát. Aj tento prípad je upravený v právnom poriadku Slovenskej republiky, konkrétne v ustanovení § 7 Trestného zákona.²¹ Trestná jurisdikcia, ktorá vznikla na základe medzinárodnej zmluvy je v podmienkach Slovenskej republiky ešte doplnená o tzv. pravidlo subsidiárnej univerzality.

Na základe vyššie uvedeného sa tu zaraďujú aj trestné činy, ktoré boli spáchané príslušníkom iného štátu, mimo štátneho územia daného štátu, a to platí aj v prípade, ak nie sú zamerané proti záujmom tohto štátu. Pri využívaní predmetnej zásady je trestná jurisdikcia štátu založená len ak sú kumulatívne splnené podmienky stanovené zákonom. Právny poriadok Slovenskej republiky zásadu subsidiárnej univerzality upravuje v ustanovení § 6 tr. z.

Pri skúmaní tejto problematiky je potrebné sa venovať aj ďalšej oblasti a tou je kauzálna prepojenie trestného a medzinárodného práva. Aby bol dosiahnutý čo najpresnejší obraz o skúmanom predmete, bolo najskôr potrebné analyticky vychádzať zo samotného teoretického vymedzenia týchto pojmov zo všeobecnej perspektívy. Z tohto hľadiska možno pomenovať dve základné teoretické koncepcie: dualistickú a monistickú.

J. Tomko uvádza, že pri dualistickej koncepcii sa vychádza z faktu, že existujú dva samostatné, od seba nezávislé a oddelené rovnaké právne systémy, právny poriadok medzinárodný a právny poriadok vnútroštátny. Každý z týchto poriadkov predstavuje samostatný právny systém vychádzajúci z toho, že pre oba právne poriadky existujú rôzne pramene aj rôzne subjekty.²² Ten istý autor dopĺňa svoj postoj aj ku monistickej koncepcii. Podľa neho „*stojí na jednotnosti celého súboru právnych noriem, či sú to medzinárodné alebo vnútroštátne normy*“.²³ V súvislosti s monistickou koncepciou sa využíva princíp subordinácie vo vzťahu k jednej alebo druhej skupine noriem, pričom prioritu môžu mať ako vnútroštátne, tak aj medzinárodné normy. Z pohľadu na súčasný stav ústavného poriadku Slovenskej republiky a procesy integrácie, ktoré prebehli v ostatnom decéniu možno konštatovať nasledovné: „*Medzinárodné a vnútroštátne právo sú dva relatívne samostatné právne systémy, ktoré majú medzi sebou úzke väzby*“.²⁴ B. Repík má na to iný názor a tvrdí, že v zmysle medzinárodného práva štát nemá povinnosť poskytnúť právnu pomoc v trestných veciach (s výnimkou zločinov podľa medzinárodného práva).²⁵ Vo všeobecnosti

¹⁹ ŠTURMA, P. Univerzálni jurisdikcie a postih závažných porušení ženevských úmluv z r. 1949. Mezinárodní humanitární právo – 60. výročí Ženevských úmluv z roku 1949. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2009, No. 4, s. 175.

²⁰ REYDAMS, L. *Universal Jurisdiction: International and municipal legal perspective*. New York: Oxford University Press, 2003, s. 28.

²¹ Príkladom medzinárodnej zmluvy, ktorá obmedzuje trestnú jurisdikciu SR (v Článku 4) je Zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o spolupráci pri vzájomnej ochrane vzdušného priestoru, ktorá bola dojednaná v gescii Ministerstva obrany SR, schválená bezpečnostnou radou, vládou SR a Národnou radou SR ako zmluva vojenskej povahy podľa článku 7 ods. 5 Ústavy, na vykonanie ktorej nie je potrebný zákon a ktorá má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Pre nadobudnutie jej platnosti bolo potrebné zmluvu ratifikovať prezidentom SR a jej schválenie ústavnými orgánmi aj na českej strane.

²² TOMKO, J. a kol. *Základy medzinárodného práva verejného. I. časť*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1979, s. 14.

²³ Ibidem, s. 15, porovnaj: VRŠANSKÝ, P. – VALUCH, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné. Všeobecná časť*. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 60 an.

²⁴ IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 823.

²⁵ KAMLACH, M. – REPIK, B. *Mezinárodní spolupráce v trestním a občanskoprávním řízení*. Praha: Panorama, 1990, s. 47–48.

panuje názor, že oblasť trestného práva je výhradne oblasťou vnútroštátnej právomoci každého suverénneho štátu.

Je však potrebné povedať, že toto tvrdenie musí byť brané s určitou rezervou. P. Šturma vymedzuje zásadné rozdiely medzi medzinárodným trestným právom a trestným právom medzinárodným.^{26,27}

Medzinárodné trestné právo obsahuje „medzinárodné zmluvy, ktoré pre zmluvné štáty stanovia povinnosť vymedziť trestnosť určitých činov vo vnútroštátnom práve, vytvoríť právne predpoklady pre postih, prípadne umožniť vydávanie (extradiáciu) a ďalšie formy vzájomnej pomoci v trestných veciach“.²⁸ Trestné právo medzinárodné zasa označuje „vnútroštátne normy trestného práva upravujúce predovšetkým miestnu pôsobnosť Trestného zákona, prípadne aj ďalších trestnoprávných noriem, ktoré sa týkajú postihu trestných činov s medzinárodným prvkom alebo proti medzinárodným záujmom, či postupu pri vybavovaní medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach“.²⁹ K tejto diferenciácii ešte pristupuje pojem *medzinárodné právo trestné*, ktorý predstavuje výsek (pododvetvie, subsystem) medzinárodného práva verejného v oblasti zmlúv, charakterizovaný svojím špecifickým predmetom (t. j. medzinárodnou justičnou spolupracou v trestných veciach), ktorý sa odlišuje od predmetu a podstaty medzinárodného trestného práva, ako aj od trestného práva medzinárodného a je regulovaný medzinárodnými zmluvnými prameňmi medzinárodného práva verejného, ktoré zaväzujú jeho subjekty, t. j. jednotlivé štáty.³⁰

Pritom *internacionalizácia trestného práva* predstavuje už dnes ťažko spochybniteľný fenomén, ku ktorému prispel nielen rozvoj materiálnych pravidiel (zmluvných alebo obyčajových), ale aj rozvoj inštitucionálneho a procesného rámca pre trestné stíhanie konkrétnych zločinov, zvlášť spojený so štatútmi a činnosťou medzinárodných a zmiešaných (hybridných) trestných tribunálov. Najmä tzv. zmiešané tribunály vo svojich štatútoch (ktoré môžu mať formu medzinárodnej zmluvy) kombinujú zločiny podľa medzinárodného práva s trestnými činmi podľa vnútroštátneho práva a vytvárajú tak spolu s medzinárodnými sudcami, ktorí v nich zasadajú popri domácich sudcoch systém *zmedzinárodneného trestného práva*. Normy vnútroštátneho trestného práva sa tak dostávajú do sféry medzinárodného práva verejného, na rozdiel od medzinárodného trestného práva, kde naopak medzinárodná zmluva stanovuje pre zmluvné štáty záväzok kriminalizovať určité konania vo vnútroštátnom trestnom práve.

2. Typológia a podoba medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach

Aj vzhľadom na vyššie uvedenú analýzu sa význam medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach neustále zvyšuje.

²⁶ V medzinárodnom práve a jeho náuke sa totiž rôzne protiprávne činy označovali a označujú ako zločiny. Medzi historicky najstaršie prípady patrí piráctvo, od 19. storočia sa potom k nemu pridali aj obchod s otrokmi. Až od 20. storočia však dochádza k rozšíreniu kriminalizácie určitého konania (z pohľadu medzinárodného práva) na ďalšie činy, ktorých sa dopúšťajú ako jednotlivci, tak (niekedy) tiež štáty. Pre zjednodušenie sa nebudeme zaoberať inými entitami (tzv. neštátnymi aktérmi). V teórii a praxi medzinárodného práva sa ustálili výrazy ako medzinárodný zločin, zločin podľa medzinárodného práva, nadnárodný zločin, a pod.

²⁷ ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002, s. 29.

²⁸ Ibidem, s. 35.

²⁹ Ibidem, s. 36.

³⁰ KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, Acta Universitatis Brunensis Iuridica, No. 355, s. 17.

So samotným vývojom komunikačných a transportných alternatív sa čoraz častejšie rozširuje možnosť páchania trestnej činnosti, ktorá má vplyv na súbežné porušenie právneho poriadku viacerých štátov.

Týmto spôsobom sa tvorí, ale aj naďalej rozvíja nový fenomén medzinárodnej kriminality, ktorý je stále viac alarmujúci. Podľa M. Kamlacha jednou a pravdepodobne jedinou možnosťou, ako efektívne bojovať proti medzinárodnej trestnej činnosti, je spolupráca štátov, a to jednak na úrovni policajnej, ale najmä na úrovni justičnej. *„Keby bol štát odkázaný len na svoju moc obmedzenú vlastnými hranicami, nemohol by uskutočniť proces buď vôbec, alebo náležitým spôsobom.“*³¹

Skutočnosti, na ktorých spočíva medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach sú nasledovné. Avšak aby bolo možné pokračovať v samotnom vymenovaní týchto skutočností, je potrebné uviesť, že medzi štátmi prebieha medzinárodná justičná spolupráca.

Spolupracujúce entity je možné rozčleniť na:

- dožadujúci štát – Ide o štát, ktorý o pomoc žiada.
- dožiadaný štát – Ide o štát, ktorý je požiadaný o poskytnutie nejakej formy právnej pomoci v trestných veciach, respektíve pomoc poskytuje.

B. Repík úpravu vzťahov medzi štátmi vymedzuje nasledovne: *„Štát, ktorý pomoc poskytuje, nevykonáva svoju vlastnú trestnú jurisdikciu, ani sa nepodieľa na spoločnom uskutočňovaní takejto právomoci spolu so štátom, ktorému pomoc poskytuje. Štát, ktorý pomoc žiada, si zachováva v celom rozsahu právomoc vykonať trestné konanie, teda vyšetriť a prejednať vec, uložiť a vykonať trest.“*³²

Z uvedeného vyplýva, že dožiadaný štát len poskytuje určitý príspevok pri uskutočňovaní cudzej úlohy (úlohy dožadujúceho štátu) a nejde o spoločné plnenie spoločnej úlohy. Boj proti trestnej činnosti je ešte stále najmä vnútornou záležitosťou každého štátu a suverénny štát môže odmietnuť poskytnutie takejto pomoci dožadujúcemu sa štátu.

V súčasnom období, ktoré je poznačené značnou judicializáciou medzinárodných vzťahov je aj odmietnutie právnej pomoci (najmä ak sa zakladá na platnej medzinárodnej zmluve) potrebné postaviť na existujúcom právnom rámci. Ako príklad môže poslúžiť rozsudok Medzinárodného súdneho dvora OSN (MSD) *Džibuti proti Francúzsku* zo 4. 6. 2008 vo veci odmietnutia právnej pomoci, ktorý sa dotýkal čl. 2 písm. b) a čl. 19 Európskeho dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach:³³

„Ak je dožiadaný štát podľa jedného ustanovenia medzinárodnej zmluvy o právnej pomoci oprávnený odmietnuť právnu pomoc, ak má za to, že vybavenie žiadosti o právnu pomoc by bolo zrejme na úkor jeho zvrchovanosti, bezpečnosti, verejného poriadku alebo iných jeho základných záujmov, a podľa iného ustanovenia tej istej medzinárodnej zmluvy je povinný odôvodniť odmietnutie právnej pomoci, nesplní riadne svoju povinnosť podľa druhého ustanovenia, ak pri odmietnutí právnej pomoci len odkáže na prvé ustanovenia. V takom prípade je potrebné tiež poskytnúť stručné vysvetlenie, ktoré nie je len vecou zdvorenosti, ale umožní dožiadanému štátu doložiť, že koná v dobrej viere, a dožadujúcemu štátu zvážiť, či môže svoju žiadosť o právnu pomoc upraviť, aby sa vyhol prekážkam vymenovaným v prvom ustanovení.“

³¹ KAMLACH, M. – REPÍK, B. *Mezinárodní spolupráce v trestním a občanskoprávním řízení*. Praha: Panorama, 1990, s. 46.

³² Ibidem, s. 46–47.

³³ POLÁK, P. – HÝBLOVÁ, H. *Přehled judikatury k mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 66.

Pri ďalšej analýze medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach je nevyhnutné ešte uviesť, že právna teória rozlišuje:

- medzinárodnú justičnú spoluprácu v užšom slova zmysle
- medzinárodnú justičnú spoluprácu v širšom slova zmysle

Ad a) Nazývaná je tiež ako medzinárodná justičná spolupráca v tradičnom slova zmysle. V užšom slova zmysle možno medzinárodnú justičnú spoluprácu definovať ako „*pomoc vykonávaním jednotlivých procesných úkonov pre potreby konania vedeného v cudzine*“.³⁴

Právnu úpravu medzinárodnej justičnej spolupráce v platnom znení Trestného poriadku nachádzame v ustanovení § 531–552, kde sú vymedzené nasledujúce inštitúty:

- dožiadania slovenských orgánov
- dožiadania cudzích orgánov
- niektoré osobitné formy právnej pomoci, kde je možné zaradiť:
 - prevoz osôb územím SR;
 - cezhraničné sledovanie;
 - dočasné odovzdanie osoby na vykonanie úkonov v cudzine;
 - dočasné prevzatie osoby z cudziny na vykonanie úkonov v SR;
 - odovzdanie veci;
 - zaistenie majetku;
 - informácie z registra trestov.

J. Fenyk zdôrazňuje, že základom takejto pomoci je teória o medzinárodnej zdvorilosti a medzinárodnej spravodlivosti.³⁵ Zámerom tejto pomoci je poskytnúť efektívnu realizáciu trestného konania v celom jeho rozsahu, neberúc v úvahu či sa realizuje doma alebo v zahraničí. Tieto aktivity sa veľmi často stávajú predmetom úpravy dvojstranných medzinárodných zmlúv o právnej pomoci. Samotná úprava, ktorá je v nich zakotvená sa môže odlišovať od úpravy, ktorá je zakotvená v Trestnom poriadku.

Ak štát, teda Slovenská republika nemá uzatvorenú bilaterálnu zmluvu o právnej pomoci s iným štátom, realizuje sa právna pomoc na základe princípu (záruky) vzájomnosti.

Kubíček a Polák prirovnávajú záruku vzájomnosti k precedensu a pri jej interpretácii je podľa nich potrebné čerpať z pravidiel, ktorými sa riadi interpretácia precedentného práva a ktorá sa vyvinula v štátoch *common law*, v ktorých sa uplatňuje doktrína *stare decisis*.³⁶ Z uvedeného možno dovodiť, že od predchádzajúceho rozhodnutia o záruke vzájomnosti je možné odchyliť sa od predošlého prípadu ak sa podstatným spôsobom zmenili posudzované okolnosti prípadu. Vzájomnosť je z povahy veci dvojstranný právny úkon. Vzájomnosť nie je preto daná už len tým, že dožadujúci štát poskytne záruku vzájomnosti, respektíve jej uistenie, ale až prijatím tejto záruky dožadovaným štátom (a zväčša i vyhovením žiadosti). Vzhľadom na to, že vzájomnosť je právnym základom pre vykonanie právneho úkonu medzinárodnej justičnej spolupráce (aj v budúcnosti) zvereným výlučne ministrom spravodlivosti, pretože ide o úkon v rámci medzinárodných vzťahov a zahraničnej politiky. Prijatie záruky vzájomnosti ministrom spravodlivosti nemá povahu samostatného

³⁴ KAMLACH, M. – REPÍK, B. *Mezinárodní spolupráce v trestním a občanskoprávním řízení*, s. 46.

³⁵ FENYK, J. – KLOUČKOVÁ, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha – Právnické a ekonomické nakladatelství Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005, s. 81.

³⁶ KUBÍČEK, M. – POLÁK, P. *Zákon o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 15.

rozhodnutia v trestnom konaní, ale ide o úkon *sui generis*, keď minister spravodlivosti záruku prijme, o čom informuje dotknutý orgán listom. Nakoľko má záruka vzájomnosti záväzný charakter, ak bola prijatá, nie je potrebné opätovne žiadať záruku vzájomnosti od toho istého štátu, alebo, naopak, mu takúto záruku opätovne poskytnúť. Taktiež je potrebné zdôrazniť, že nie všetky štáty trvajú na záruke vzájomnosti, preto je potrebné vždy vopred zistiť, či cudzí štát skutočne podmieňuje vyhovie žiadosti zárukou vzájomnosti.³⁷

Ad b) Medzinárodná justičná spolupráca v širšom slova zmysle obsahuje v súčasnosti tri inštitúty. A to:

- extradícia
- výkon rozhodnutia vo vzťahu k cudzine
- prevzatie a odovzdanie trestnej veci.

Otázka extradície, respektíve vydávania osôb na účely trestného konania je veľmi komplexná a prekračuje možnosti a rozsah predloženej štúdie.³⁸ Ostatné dva inštitúty predstavujú možnosť, ktorá sa využije v prípade, ak extradíciu nie je možné vykonať. Ich využitie má zabrániť nepotrestaniu páchatela, respektíve nenaplniť spravodlivosť len preto, že jestvuje procesná prekážka, ktorá súvisí s tým, že páchatel sa nachádza v jurisdikcii iného štátu. V tejto súvislosti je možné ešte vymedziť jeden inštitút, a to je prevzatie a odovzdanie odsúdeného na výkon trestu, ktorý má umožniť završenie celého trestného konania reálnym potrestaním páchatela.

Formy medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach sú v jednotlivých zahraničných literatúrach diferencované rozdielne. P. Polák uskutočňuje delenie na štyri základné formy medzinárodnej právnej pomoci, a to na extradíciu, medzinárodnú právnu pomoc v užšom zmysle, prevzatie trestného stíhania a uznanie a výkon cudzozemských trestných rozhodnutí.³⁹ Nemecký autor B. S. Willebrand však striktné rozlišuje medzi extradíciou (*Auslieferung*) a ostatnými formami „právnej“ pomoci (*Rechtshilfe*). Dôvodom je hlavne zvláštna „úprava“ konania vydávacieho oddelenej od právnej moci, uskutočnená zmluvami Rady Európy z rokov 1957 (extradícia) a 1959 (právna pomoc). Autor zdôrazňuje, že medzi oboma inštitútmi je zásadný rozdiel, ktorý v niekdajšej východnej Európe býval neprípustne zastieraný a ktorý spočíva v otázke zmyslu oboch inštitútov, ale predovšetkým v druhu konania použitého pre realizovanie právnej pomoci a pre priebeh extradície a v tom, že extradícia činí hlboké zásahy do ľudských práv (vydávacia väzba), čo v prípade právnej pomoci spravidla neprichádza do úvahy.⁴⁰ Predmetné delenie je do veľkej miery už prekonané, najmä s prihliadnutím na geopolitický vývoj.⁴¹

Francúzsky odborník na oblasť medzinárodnej spolupráce D. Fonatanaud terminologicky aj obsahovo delí medzinárodnú justičnú (nie teda „právnu“) spoluprácu v trestných veciach na vzájomnú justičnú pomoc (*entraide judiciaire*) a extradíciu (*extradition*). Vzájomnú justičnú spoluprácu v trestných veciach autor definuje ako „*spoluprácu medzi jedným štátom dožadovaným (Etat requis) – v trestnom konaní, ktoré prebieha v inom štáte – štáte dožadujúcom (Etat requérant), ktorý o túto pomoc žiada, a ktorá pokrýva*

³⁷ KORDÍK, M. *Právny styk s cudzinou*, s. 23.

³⁸ Bližšie k extradícii pozri: VRŠANSKÝ, P. – VALUCH, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné. Osobitná časť*, s. 175 an.

³⁹ POLÁK, P. *Úprava medzinárodnej právnej pomoci v trestných veciach v rámci Európskej únie s prihliadnutím k ochrane jej finančných zájmov*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 14, 35.

⁴⁰ WILLEBRAND, B. S. *Die Rechtshilfe in Strafsachen in und mit Osteuropa*. Bonn: Deutscher Bundes-Verlag GmbH, 1981, s. 33.

⁴¹ KORDÍK, M. *Právny styk s cudzinou*, s. 3.

všetky druhy spolupráce medzi justičnými systémami viacerých štátov v trestnej oblasti.“⁴² Extradíciou má potom autor na mysli konanie, v ktorom štát dožiadaný vydá osobu zatknutú na jeho území dožadujúcemu štátu, ktorý vyžaduje jej⁴³ prítomnosť pre účely zahájenia trestného konania alebo výkonu trestu.⁴⁴

Ak sa zaoberáme analýzou tejto problematiky, je nevyhnutné spomenúť aj samotnú podobu medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach. J. Fenyk rozlišuje štyri podoby uskutočnenia spolupráce:

- diplomatický styk
- konzulárny styk
- medziministerský styk
- priamy styk.

ad a) „*Diplomatický styk je realizovaný pomocou osobitného alebo diplomatického zastúpenia dožadujúceho štátu na ministerstve zahraničných vecí dožiadaného štátu, alebo aktom ministerstva zahraničných vecí dožadujúceho štátu na diplomatickom zastupiteľstve dožiadaného štátu akreditovanom v dožadujúcom štáte.*“⁴⁵

ad b) Pri konzulárnom styku „spoluprácu medzi justičnými orgánmi oboch štátov sprostredkuje konzul dožadujúceho štátu.“⁴⁶ Tu je vhodné poznamenať tiež často v praxi diskutovanú otázku, či môžu konzulárne úrady SR akreditované v cudzom štáte vykonávať úkony právnej pomoci v trestných veciach. Čl. 5 písm. j) Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch, vyhlásenom pod č. 32/1969 Zb., ustanovuje v súvislosti s vymedzením konzulárnych funkcií, že konzulárne úrady, konzul alebo iní poverení pracovníci konzulárneho úradu, môžu vykonávať doručovanie súdnych a mimosúdnych dokumentov alebo vybavovať dožiadania alebo poverenia na vykonanie dôkazu pre súdy vysielajúceho štátu v zhode s platnými medzinárodnými dohodami alebo, ak takéto medzinárodné dohody neexistujú, iným spôsobom, ktorý je v súlade so zákonmi a predpismi prijímajúceho štátu. Pojem „súdy“ treba ponímať v širšom zmysle ako „justičné orgány“, t. j. ako súdy a prokuratúry, a pojem dožiadanie treba vykladať v zmysle § 531 a nasl. Tr. por. Dožiadaním teda nie je žiadosť o právnu pomoc, ktorú prokurátor posiela na vybavenie cudzozemskému justičnému orgánu, ale v danom prípade pracovník konzulárneho úradu SR zastupuje justičný orgán SR v jeho právomoci vykonávať úkony trestného konania.

Celkovo možno spomínaný postup zrejme pripustiť len ako určité *ultima ratio* tam, kde sú iné postupy absolútne neúčinné alebo nevykonateľné (napr. ak sama osoba v postavení svedka iný postup odmieta).⁴⁷

ad c) V prípade medziministerského styku „*spolupráca justičných orgánov oboch štátov prebieha prostredníctvom ich ministerstiev spravodlivosti.*“⁴⁸

ad d) Spolupráca priameho styku sa realizuje „*ako bezprostredný styk medzi justičnými orgánmi oboch štátov.*“⁴⁹

⁴² FONTANAUD, D. La coopération judiciaire en Europe. *Problèmes politiques et sociaux*. 1997, No. 786, s. 7–8.

⁴³ KOLEŠÁR, J. *Repetitórium trestného práva procesného*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 134–135.

⁴⁴ FENYK, J. – KLOUČKOVÁ, S. *Medzinárodná justičná spolupráca v trestných veciach*, s. 134–135.

⁴⁵ IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*, s. 827.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ NOVOTNÁ, J. *Právní pomoc v cizím státu v přípravném řízení trestním*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 111.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*, s. 828.

Záver

V súčasných podmienkach najviac využívaným prístupom k uskutočneniu spolupráce je diplomatický styk. Európsky priestor umožňuje, a navyše aj preferuje priamy styk justičných orgánov členských krajín, čo má priaznivý dopad na rýchlosť a úspešnosť trestného konania s medzinárodným, respektíve cudzím prvkom.

Zo všeobecného hľadiska možno konštatovať, že medzinárodnou právnou pomocou sa sledujú ciele, ktoré sa sledujú medzinárodnou právnou pomocou v trestných veciach a sú rovnaké ako ciele trestného práva vôbec.⁵⁰

Týmito zámermi sú najmä ochrana práv a oprávnených záujmov jednotlivcov,⁵¹ zabezpečenie ochrany štátneho zriadenia a taktiež vytvorenie priestoru bezpečnosti a spravodlivosti.

Prostredníctvom trestného práva si každá krajina zabezpečuje ochranu svojich štátnych záujmov a záujmov svojich občanov, avšak v niektorých prípadoch je potrebné sa v oblasti pomoci obrátiť na iný štát. Dôvodmi prečo štáty spolupracujú v rámci justičnej pomoci sú hlavne zabezpečenie rýchlosti trestného konania, väčšia úspešnosť realizovania daného procesného úkonu, ale taktiež aj prehľbovanie vzťahov medzi jednotlivými štátmi, prípadne medzinárodnými organizáciami vládnej povahy.

Je potrebné zdôrazniť aj rozdiel medzi medzinárodnou policajnou a justičnou spoluprácou v trestnom konaní. Kým cieľom medzinárodnej policajnej spolupráce v trestnom konaní je získanie a overenie informácií, *cieľom medzinárodnej justičnej spolupráce v oblasti dožiadaní v trestnom konaní je získanie dôkazu použiteľného v konaní pred trestným súdom.*

Dôkazom je informácia získaná kvalifikovaným spôsobom, ktorý vyvažuje záujem štátu na objasnení trestnej činnosti a právo obvineného na obhajobu a ktorý stanovuje Trestný poriadok. Táto zásada platí nielen v rámci vnútroštátneho práva, ale samozrejme aj v rámci medzinárodnej spolupráce v trestnom konaní. V prípade medzinárodnej spolupráce sú však procesné požiadavky stanovené nielen Trestným poriadkom, ale aj medzinárodnými zmluvami či medzinárodným právom ako takým.

Trestným konaním sa rozumie konanie vedené o trestnom čine. Pre medzinárodnú spoluprácu v trestnom konaní nie je rozhodujúce, či už bolo proti obvinenému začaté trestné stíhanie alebo nie, ale je potrebné vždy doložiť, že prebieha trestné konanie týkajúce sa konkrétneho skutku, v ktorom sa koná o konkrétnom trestnom čine.

V žiadosti o vzájomnú justičnú pomoc sa vždy žiada o vykonanie procesných úkonov. *Procesným úkonom* sú najmä úkony dokazovania, či už v prípravnom konaní alebo v konaní pred súdom. Ide napr. o výsluch obvineného, svedka a poškodeného, (eventuálne aj ďalších osôb, ktorých výpoveď má význam pre trestné konanie), vydanie a odňatie vecí, domovú a osobnú prehliadku alebo prehliadku iných priestorov a pozemkov, zadržanie a otvorenie zásielok (vrátane ich zámeny), odpočúvanie telefonických hovorov, získania znaleckého posudku, vrátane vyšetrenia duševného stavu, vecných a listinných dôkazov, spisov, písomností a vecí dôležitých pre trestné konanie, ohliadka, vrátane prehliadky tela a iných podobných úkonov a prehliadky a pitvy mŕtvol, jej exhumácia, zabezpečenie nároku poškodeného, doručovanie rozhodnutí, predvolaní a iných písomností dôležitých

⁵⁰ KAMLACH, M. – REPÍK, B. *Medzinárodní spolupráce v trestním a občanskoprávním řízení*, s. 46.

⁵¹ Bližšie k postaveniu jednotlivca v tejto oblasti pozri: VALUCH, J. Sloboda a zodpovednosť jednotlivca v medzinárodnom trestnom práve. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore. 2. časť*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013.

pre trestné konanie. Pojmovovo sú z týchto procesných úkonov vylúčené úkony zatknutia a väzby, na ktoré sa vzťahuje inštitút vydávania, úkony týkajúce sa výkonu trestu, poprípade ochranného opatrenia, pretože ide o inštitúty, ktoré sú súčasťou výkonu rozsudku cudzozemského súdu. Do úvahy však prichádza dožiadanie niektorých procesných úkonov smerujúcich k výkonu rozsudku dožadujúcim štátom, napr. doručenie výzvy na zaplatenie peňažného trestu.

Rovnako tak sú z tohto druhu medzinárodnej justičnej spolupráce úplne vylúčené tzv. úkony jurisdikčnej povahy, t. j. úkony, ktoré sú výkonom práva štátu viesť trestné stíhanie. Ide o samostatné rozhodnutie o začatí trestného stíhania, podaní obžaloby a rozhodnutie vo veci. Priame vykonanie takých úkonov cudzím štátom by znamenalo odovzdanie trestného stíhania do dožiadaného štátu. V rámci tohto druhu medzinárodnej justičnej spolupráce je však možné doručiť uznesenia (alebo iné rozhodnutia alebo opatrenia o stíhaní, obžalobu a rozhodnutie vo veci samej), ak boli vydané na to oprávnenými orgánmi dožadujúceho štátu.

Dokazovanie v rámci medzinárodnej spolupráce prebieha medzi justičnými orgánmi. Pojem súdny orgán podľa platnej právnej úpravy nie je v praxi vykladaný úplne jednotne. Pri jednostranne zužujúcom výklade by bolo zrejme možné za justičné orgány považovať len súdy a s určitou výhradou tiež Ministerstvo spravodlivosti SR. Na druhú stranu je však skutočnosťou, že systém slovenského trestného práva patrí medzi kontinentálne typy trestného konania, kde právomoci zaisťujúce výkon trestnej spravodlivosti nie sú trestným poriadkom zverené len súdu, ale sú rozdelené medzi viaceré orgány. Okrem rozhodnutia o začatí trestného stíhania podľa § 199 ods. 1 tr. por., ktoré vydáva policajný orgán, všetky rozhodnutia v prípravnom konaní trestnom, ktoré majú charakter *res iudicata*, vydáva aj prokurátor. Slovenská republika, pokiaľ ratifikovala medzinárodné zmluvy týkajúce sa tohto druhu medzinárodnej justičnej spolupráce v trestnom konaní, urobila vždy vyhlásenie o justičných orgánoch, medzi ktoré okrem súdov zaradila aj prokuratúru. Za súdny orgán však nemožno považovať zastupiteľské úrady SR v cudzine, ani príslušné služobne Interpolu. V záujme urýchlenia tejto formy medzinárodnej justičnej spolupráce je však možné doručenie dožiadania justičného orgánu prostredníctvom Interpolu.

Účelom trestného práva ako prostriedku *ultima ratio* je zabezpečovanie ochrany štátom chránených záujmov a zároveň chrániť rozvoj štátu pred škodlivými javmi ako sú násilné útoky proti harmonickému spoločenskému vývoju a proti základným hodnotám demokratickej spoločnosti. Jednou zo základných úloh štátu je chrániť aj záujmy jeho občanov a bezpečnosť všetkých osôb, ktoré sa zdržiavajú na jeho území. Aby bol štát schopný tieto úlohy dostatočne plniť, musí disponovať efektívnym aparátom, ktorého základom je efektívny systém právnych noriem. Základom trestnej zodpovednosti je spáchanie trestného činu. Slovanmi rímskeho klasika Ulpiana: „*Hoc iure utimur: ut quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicae aut in vis privatae crimen incidat.*“⁵² (Ulp. D. 50, 17, 152). Systém trestného práva už ale postupne stráca svoju vnútroštátnu exkluzivitu a štáty medzinárodného spoločenstva sú nútené pri výkone trestnej jurisdikcie vzájomne spolupracovať aj mimo tradičného právneho styku s cudzinou a medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach.

Pojem právneho styku s cudzinou je syntézou trestného práva s právom medzinárodným. Nespochybniteľným javom je, že medziludské konflikty a závažné porušenia spo-

⁵² Podľa nášho práva je zločinom všetko, čo sa stane pomocou násilia, či už zo strany štátu, alebo jednotlivca.

čenských vzťahov v súčasnosti označovaných ako trestné činy sa vyskytovali už v najstarších dobách ľudskej civilizácie. Cieľom trestného konania je náležite zistiť trestný čin a spravodlivo potrestať jeho páchatela. Základným subjektom medzinárodného práva je štát, ale môže ním byť aj jednotlivec. Zhmotnením vyššie uvedeného je medzinárodná justičná spolupráca, ktorá je predmetom úpravy tak medzinárodného, ako aj vnútroštátneho práva. Táto vzájomná justičná spolupráca je definovaná ako spolupráca uskutočňovaná medzi dvoma alebo viacerými štátmi v trestnej oblasti. V súčasnosti obsahuje aj spoluprácu medzi štátmi a medzinárodnými trestnými tribunálmi, či už zriadenými *ad hoc* Bezpečnostnou radou OSN, alebo stálym Medzinárodným trestným súdom (MTS – ICC),⁵³ ktorý bol zriadený medzinárodnou zmluvou a vo svojom (Rímskom) štatúte justičnú spoluprácu so zmluvnými stranami priamo upravuje.

Je ale súčasná medzinárodná (a následne aj národná) právna úprava schopná efektívne prostriedkami medzinárodnej justičnej spolupráce postihnúť aj najzávažnejšie trestné činy spáchané v rôznych častiach a spoločenských podmienkach súčasného globalizovaného prostredia, ktoré naďalej prichádza do kontaktu s cezhraničnými hrozbami ako je terorizmus a existencia neregulovaných ozbrojených konfliktov (najmä tých, ktoré podľa medzinárodného humanitárneho práva nemajú „medzinárodný charakter“) s prepojením na nadnárodný organizovaný zločin? Dovoľme si konštatovať, že na takto sformulovanú otázku nedokážeme poskytnúť jednoznačnú odpoveď.

⁵³ Bližšie k jednotlivým tribunálom a tiež MTS pozri: VALUCH, J. Sloboda a zodpovednosť jednotlivca v medzinárodnom trestnom práve. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2013, 2. časť*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013.

Some theoretical aspects of international judicial cooperation in criminal matters

Daniel Bednár

Abstract: The paper deals with analysis of international judicial cooperation in criminal matters and its various institutes, subjects and basic principles. It defines the relationship between international and national law, and internal and external sovereignty of the state. It refers to the difference between international criminal law and internationalized criminal law. It states that the objectives to pursue international legal assistance in criminal matters, are the same as those of criminal law at all.

Key words: judicial cooperation, criminal law, criminal proceeding, state sovereignty, jurisdiction, international law, criminal procedure Act